

УДК 330.322:338

І. І. Вініченко,
 д. е. н., професор, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
 І. П. Сидоров,
 здобувач, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

I. Vinichenko,
 Doctor of Economics, Professor
 I. Sydorov,
 candidate for a degree, Dnipropetrovsk State University of Agrarian and Economics

ORGANIZATIONAL-ECONOMIC MECHANISM OF INVESTMENT PROCESS IN AGRICULTURAL PRODUCTION

У статті визначено, що реалізація сучасних інвестиційних програм в аграрній сфері потребує врахування ринкових особливостей розвитку складних економічних процесів галузі. Проведені в агропромисловому комплексі регіону дослідження засвідчили, що успіхи аграрної реформи будуть залежати від ступеня реалізації конкурентних переваг на рівні адміністративних районів. Встановлено, що інвестиційна програма сільськогосподарського виробництва регіону має розроблятися й реалізовуватися в умовах звужених часових рамок та орієнтуватися на обмежені інвестиційні ресурси. Запропоновано організаційно-економічний механізм досягнення стійкого економічного стану сільськогосподарського виробництва за рахунок активізації управління інвестиційним процесом на рівні регіону.

It is certain in the article, that realization of the modern investment programs in an agrarian sphere needs account of market features of development of difficult economic processes of industry. The researches conducted in the agroindustrial complex of region were witnessed, that successes of agrarian reform would be to depend on the degree of realization of competitive edges at the level of administrative districts. It is set that the investment program of agricultural production of region is to be developed and be realized in the conditions of the narrowed enkindling scopes and be oriented on the limited investment resources. The organizationally-economic mechanism of achievement of proof economic position of agricultural production is offered due to activation by the investment process control at the level of region.

Ключові слова: аграрне виробництво, інвестиції, інвестиційний процес, підприємство, організаційно-економічний механізм, економічна ефективність.

Key words: agrarian production, investment, investment process, enterprise, organizational and economic mechanism, economic efficiency.

ВСТУП

Традиційні економічні методи в сільськогосподарському виробництві не в змозі забезпечити належне реагування виробництва на зміни економічних умов господарювання. Рівень вимог до реалізації сучасних інвестиційних програм суперечить методам, що формувалися без урахування особливостей розвитку складних економічних процесів. На практиці це призвело до того, що причини ускладнень залишаються непоміченими, а успіхи від реалізації інвестицій в одних сферах господарювання зводяться нанівець негативними результатами в інших, і не справляють позитивного впливу на завершення інвестиційних програм у цілому.

Відсутність на сьогодні чіткого уявлення про завдання ринку інвестицій у сільськогосподарському виробництві, труднощі одержан-

ня вихідних даних, складність і неоднотипність моделей управління призводять до того, що в процесі побудови організаційно-економічного механізму формування економічного середовища в сфері реалізації інвестиційних проектів з'являється необхідність комплексного вирішення ряду проблем: слабка адаптивність і низька інвестиційна активність сільськогосподарських підприємств; безсистемність і роздробленість упровадження інвестиціями; відсутність комплексності освоєння інвестицій; відсутність висококваліфікованих менеджерів з досвідом просування інвестиційних проектів. Для вирішення названих проблем необхідні розробка й удосконалення основних елементів організаційно-економічних механізмів управління інвестиційним процесом у сільському господарстві.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні, методологічні та практичні засади ефективності інвестицій досліджено у працях І. Ансофа, Л. Гітмана, Дж. Кейнса, Д. Нортона, М. Портера, Й. Шумпетера, Дж. Розенберга, П. Самуельсона [2; 4; 6; 7; 8] та ін. Проблеми ефективності інвестицій в аграрну сферу присвячено роботи вітчизняних вчених В. Андрійчука, І. Вініченка, С. Гуткевича, П. Канінського, М. Кіселя, М. Коденської, Є. Ланченка, Ю. Лупенка, К. Пріб, О. Шестопаля [1; 3; 5] та ін.

Водночас узагальнення досягнень економічної думки засвідчує, що, незважаючи на значну кількість наукових досліджень щодо інвестиційної діяльності в аграрній сфері, вона поки що залишається не вирішеною остаточно. Подальшого розвитку потребує комплекс питань, пов'язаних з поглибленням методологічних засад інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, удосконалення методичних підходів до розробки організаційно-економічного механізму управління інвестиційним процесом в аграрному виробництві.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданнями статті є:

- визначити основні етапи створення організаційно-економічного механізму управління інвестиційним процесом у сільському господарстві;
- виділити фактори реалізації конкурентних переваг в реалізації інвестиційних проектів на рівні адміністративних районів;
- запропонувати механізми досягнення стійкого економічного стану сільськогосподарського виробництва за рахунок активізації управління інвестиційним процесом на рівні регіону;
- здійснити характеристику системи управління інвестиційною діяльністю.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Першим кроком у вирішенні поставлених завдань є визначення етапів створення механізму управління інвестиційним процесом у сільському господарстві. При цьому здійснення функцій контролю, доведення рішень до виконавців, інформування вищих органів та інвесторів про поточний стан процесу реалізації інвестиційної програми можливі лише за наявності відповідних каналів зв'язку між системою управління і джерелами інформації (виконавцями робіт). До основних етапів створення організаційно-економічного механізму управління інвестиційним процесом у сільському господарстві належать: проведення фінансового та господарського аналізу сільськогосподарських підприємств; проведення

аналізу ринкової ситуації, стану інвестиційної діяльності; формування комплексно-цільової інвестиційної програми сільськогосподарського виробництва регіону; розробка і відбір інвестиційних бізнес-проектів; формування системи управління; створення інтегральних цільових структур під реалізацію інвестиційних проектів; реалізація проектів у рамках інвестиційних програм; контроль за поверненням залучених коштів; оцінювання ефективності інвестиційних вкладень, рефінансування, реінвестування інвестицій.

Оцінювання ресурсного потенціалу і можливостей включає аналіз матеріальних, кадрових, фінансових та інших показників, тенденцій їх розвитку для визначення перспективи одержання позитивних ринкових, економічних та інших ефектів від використання додаткових маркетингових зусиль. Виявлення потреб та економічних можливостей сільськогосподарського виробництва регіону передбачає докладне пророблення всіх основних етапів і сторін інвестиційного процесу відповідно до вимог бізнес-планування. Проведені за матеріалами аграрних підприємств Дніпропетровщини дослідження засвідчили, що успіхи аграрної реформи будуть залежати від ступеня реалізації конкурентних переваг на рівні адміністративних районів:

- природні ресурси регіону здатні забезпечити внутрішні потреби виробництва в сировині й енергоносіях;
 - адміністративні райони мають дешеву робочу силу в поєднанні з відносно високим рівнем її кваліфікації;
 - територія та місткий внутрішній ринок регіону здатні забезпечити різноманітне й ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств, які будуть задовольняти основні потреби населення;
 - розвиток у регіоні на досить високому рівні наукового агропромислового потенціалу, наявність у регіоні власних наукових шкіл, унікальні передові технології дають змогу забезпечити розвиток конкурентоспроможних сільськогосподарських виробництв;
 - значні площі земель і виробничих ресурсів дають можливість нарощувати виробництво сільськогосподарської продукції з відносно невеликими витратами.
- Узгодження цілей по вертикалі здійснюється координаційною радою, що являє собою інституалізоване об'єднання на рівні регіону, яке реалізує інвестиційні програми на основі спільних і координованих дій на чотирьох рівнях:
- інститути суспільства (представник регіональної влади, районна адміністрація, міська адміністрація, професійні об'єднання тощо);

— керівники сільськогосподарських підприємств;

— інвестори (представники інвестиційних фірм, керівники підприємств суміжних галузей тощо).

Інвестиційна програма сільськогосподарського виробництва регіону має розроблятися й реалізовуватися в умовах звужених часових рамок та орієнтуватися на обмежені інвестиційні ресурси. При цьому виникає завдання оптимального відбору інвестиційних проектів у рамках певної програми для оптимального розміщення інвестицій. Вирішення цього завдання передбачає використання існуючих методик у галузі економіко-математичних досліджень. При цьому під просторовою оптимізацією управління інвестиційними проектами розуміють вирішення завдання, спрямованого на одержання максимального сумарного приросту капіталу (інвестиційного доходу) при комплексній реалізації декількох незалежних (локальних) інвестиційних проектів, об'єднаних в одну програму, вартість яких перевищує наявні в інвесторів фінансові ресурси.

Економічна ефективність управління інвестиційним процесом, як системна категорія, визначається через категорію інвестиційного доходу, а остання, у свою чергу, через категорію мети економічної системи. Загальний вид цільової функції, що описує ефективність організаційно-економічного механізму управління інвестиційним процесом, наведено нижче:

$$F_i(A) = \sum_{j=1}^N \varphi_j(c_{ji}) \rightarrow \max \quad (1),$$

при $(t_{\text{пот.}} \leq t_{\text{зад.}}) \rightarrow \min, C = \text{const}$

де $F_i(A)$ — максимальний обсяг чистого прибутку: інвестиційний дохід, який можна одержати в t -му році залежно від матриці A , що складається з елементів, які описують функціонування процесу інвестування в j -му інвестиційному проекті;

$\varphi_j(Cjt)$ — функція чистого прибутку залежно від обсягу інвестицій (c), вкладених у j -й проект у t -й час функціонування процесу інвестування;

$t_{\text{пот.}}$ — реальні тимчасові витрати;

$t_{\text{зад.}}$ — нормативні тимчасові витрати;

C — обсяг наявних інвестиційних ресурсів під реалізацію інвестиційного проекту;

N — кількість інвестованих проектів, об'єднаних у одну програму.

Економічна ефективність управління інвестиційним процесом передбачає різні методи її вирішення, а залежно від цього і можливе дроблення інвестиційних проектів. У тому випадку, коли інвестиційний проект не піддається дроб-

ленню, а може бути прийнятий тільки в повному обсязі, для визначення оптимальних варіантів здійснюють перегляд поєднання проектів з розрахунком їх сумарного NPV. Комбінація, що забезпечує максимальне значення сумарного NPV, вважається оптимальною.

При можливості дроблення проектів передбачається реалізація деяких з них у повному обсязі їх вартості, а деяких — частково. Для останніх розглядається відповідна частка інвестицій і грошових надходжень. Наведене завдання вирішується таким способом:

1. Для кожного проекту розраховується індекс рентабельності:

$$PI = \sum_{t=1}^n \frac{P_n}{(1+i)^t} : \sum_{t=1}^n IC_t \times V^t \quad (2),$$

де P_n — щорічний чистий дохід;

IC_t — розміри інвестиційних витрат у періоду $t = 1, 2, \dots, n$,

$$V^t = \frac{1}{(1+i)^t} \text{ — дисконтований множник.}$$

2. Проекти ранжуються за рівнем зменшення показника PI .

3. До реалізації беруть перші N проектів, вартість яких у сумі не перевищує ліміту коштів, призначених на інвестиції.

4. За наявності залишку інвестиційних коштів вони вкладаються в черговий проект, але не в повному обсязі, а лише в тій частині, у якій він може бути профінансований.

Під тимчасовою оптимізацією розуміють завдання, при якому розглядаються найбільш привабливі проекти, об'єднані у рамках інвестиційної програми, однак які в результаті обмеженості ресурсів не можуть бути реалізовані одночасно в заплановому році. Але в наступному році вони самі або їх частини можуть бути реалізовані. Для опису методики тимчасової оптимізації під категорією "рік" розуміють нормативний період часу. Вирішення завдання зводиться до оптимального розподілу проектів по декількох роках у такій послідовності:

1. За кожним проектом розраховується індекс можливих втрат, що характеризує відносну втрату NPV у випадку, якщо проект буде відстрочений до виконання на рік. Індекс розраховується за такою формулою:

$$I = \frac{NPV_1 - NPV_0}{IC} \quad (3),$$

де NPV_1 — приведена вартість проекту наприкінці року;

NPV_0 — дисконтована величина NPV_1 по ставці i , тобто

$$NPV_0 = \frac{NPV_1}{1+i} \quad (4),$$

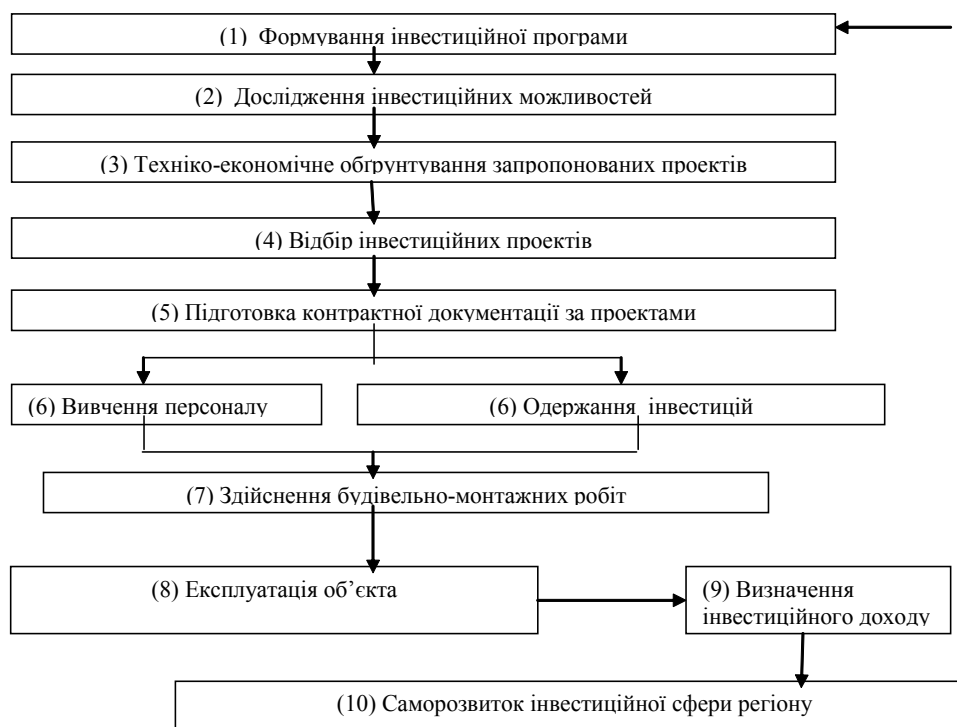

Рис. 1. Алгоритм формування та освоєння інвестиційного проєкту

де i — ставка дисконтування (ціна джерел фінансування);

IC — розмір відкладених на рік інвестицій.

2. Реалізація проєктів, що мають найменший індекс можливих витрат, переноситься на наступний рік.

Процес вирішення подібних завдань на різних рівнях потребує проведення детальної експертизи не тільки інвестиційних проєктів, але й сільськогосподарських підприємств, які підлягають інвестуванню, для того щоб одержати відповіді на такі питання:

— визначення перспективності нових організаційних рішень;

— встановлення економічної вигідності освоєння того чи іншого інвестиційного проєкту в зв'язку із загальною програмою інвестування на рівні агропромислового виробництва регіону;

— визначення його прибутковості як самостійного об'єкта та рівня впливу на ефективність інвестиційної програми сільськогосподарського виробництва регіону в цілому.

Ми пропонуємо механізми досягнення стійкого економічного стану сільськогосподарського виробництва за рахунок активізації інвестиційного процесу на рівні регіону. Алгоритм формування процесу поширення локальних завдань у середовищі первинних виробників сільськогосподарської продукції передбачає певну кількість етапів, які послідовно здійснюються на різних стадіях інвестиційно-

го процесу. Передбачається, що весь процес формування й освоєння інвестиційного проєкту поділяється на 10 стадій. На рисунку 1, вони позначаються цифрами 1, 2,.....10.

I стадія (формування інвестиційної програми) полягає в оцінюванні вірогідності та достовірності наданої інформації.

II стадія (дослідження інвестиційних можливостей) зводиться до оцінювання факторів впливу на впровадження інвестицій.

III стадія (техніко-економічне обґрунтування запропонованих проєктів) полягає в розробці техніко-економічних обґрунтувань попередньо відібраних інвестиційних проєктів.

IV стадія (відбір інвестиційних проєктів) передбачає експертизу проєктів з урахуванням ризику при остаточному їх відборі.

V стадія (підготовка контрактної документації за проєктами) зводиться до оцінювання комплексності, визначення термінів і обсягів навчання кадрів; підготовки контрактної й вихідної погоджувальної документації для реалізації відібраних під програму інвестиційних проєктів; складання робочих креслень, кошторисів і графіків виконання робіт з окремих проєктів, взаємопов'язаних в єдину схему інвестування.

VI стадія (вивчення персоналу й одержання інвестицій) зводиться до підготовки та перепідготовки кадрів підприємств, одержання інвестиційного кредиту і перерозподілу його між проєктами інвестиційної програми відпо-

відно до графіків робіт з освоєння інвестицій.

VII стадія (здійснення будівельно-монтажних робіт) включає: нормування і планування робіт, складання графіків; налагодження устаткування; навчання персоналу; підготовка контрактної документації на постачання сировини, комплектуючих виробів та енергоносіїв; підготовка контрактів на постачання продукції; випуск дослідної партії продукції; поточний моніторинг основних показників ефективності, коректування графіків.

VIII стадія (експлуатація об'єкта) включає таке: сертифікація і маркування продукції; створення дилерської мережі; створення центрів сервісного обслуговування й ремонту; поточний моніторинг економічних показників створеного підприємства, виробництва, об'єкта та коректування графіків реалізації проектів; контроль і аналіз виконання робіт з наступним корегуванням процесу інвестування.

IX стадія (визначення інвестиційного доходу) зводиться до оцінювання ефекту від впровадження інвестицій, що визначається обсягом інвестиційного доходу, отриманого від реалізації інвестиційного проекту.

X стадія (саморозвиток інвестиційної сфери регіону) передбачає подальший розвиток інвестиційної діяльності сільськогосподарського виробництва, що розширює інвестиційну сферу регіону.

ВИСНОВКИ

Отже, механізм досягнення стійкого економічного стану сільськогосподарського виробництва за рахунок активізації інвестиційного процесу на рівні регіону передбачає певну кількість етапів, що послідовно здійснюються на різних стадіях інвестиційного процесу. Передбачається, що весь процес формування й освоєння інвестиційного проекту розбивається на 10 стадій: формування інвестиційної програми, дослідження інвестиційних можливостей, техніко-економічне обґрунтування запропонованих проектів, відбір інвестиційних проектів, підготовка контрактної документації за проектами, вивчення персоналу й одержання інвестицій, здійснення будівельно-монтажних робіт, експлуатація об'єкта, визначення інвестиційного доходу, саморозвиток інвестиційної сфери регіону.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2005. — 292 с.

2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. — СПб.: Издательство "ПИТЕР", 1999. — 416 с.

3. Вініченко І.І. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств: монографія / І.І. Вініченко. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 444 с.

4. Гитман Л.Дж. Основы инвестирования / Л.Дж. Гитман, М.Д. Джонк / Пер. с англ. — М.: Дело, 1997. — 1008 с.

5. Кісіль М.І., Ролінський О.В. Ефективність інвестицій сільськогосподарських виробничих кооперативів: монографія / М.І. Кісіль, О.В. Ролінський; За ред. М.І. Кісіля. — К.: ННЦ ІАЕ, 2006. — 228 с.

6. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт / Пер. с англ. І. Дзюб]. — К.: Основи, 2000. — 200 с.

7. Розенберг Дж. М. Инвестиции: Терминологический словарь / Дж. М. Розенберг. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 400 с.

8. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. — М.: "Прогрес", 1982. — 754 с.

References:

1. Andrijchuk, V. H. (2005), *Efektivnist' diial'nosti ahrarnykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, analiz* [Efficiency of activity of agrarian enterprises: theory, methodology, analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Ansoff, I. (1999), *Novaja korporativnaja strategija* [New corporate strategy], PITER, Saint-Petersburg, Russia.

3. Vinichenko, I.I. (2010), *Investytsijna diial'nist' sil's'kohospodars'kykh pidpriemstv* [Investment activity of agricultural enterprises], Yuho-Vostok, Donetsk, Ukraine.

4. Gitman, L. Dzh. (1997), *Osnovy investirovanija* [Fundamentals of Investment], Delo, Moscow, Russia.

5. Kisil', M.I. and Rolins'kyj, O.V. (2006), *Efektivnist' investytsij sil's'kohospodars'kykh vyrobnychkh kooperatyviv* [Efficiency of investments of agricultural production cooperatives], NNTS IAE, Kyiv, Ukraine.

6. Nort, D. (2000), *Instytutsii, instytutysijna zmina ta funktsionuvannia ekonomiky* [Institutions, institutional change and functioning of the economy], Osнови, Kyiv, Ukraine.

7. Rozenberg, Dzh. M. (1997), *Investicii: Terminologicheskij slovar'* [Investments: Terminological dictionary], INFRA-M, Moscow, Russia.

8. Shumpeter, J. (1982), *Teorija jekonomicheskogo razvitija* [Theory of economic development], Progress, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2017 р.